

Iskolakutatói témacsoport

Gyekiczky Tamás:

A szakgimnáziumok és a technikumok
létszámának, tanulóösszetételeinek
alakulása
/1949-1952/

Gyekiczky Tamás:

A szakgimnáziumok és a technikumok
létszámának, tanulóösszetételeinek
alakulása
/1949-1952/

Kézirat
Oktatáskutató Intézet
1984. október

ELŐSZÓ

A következő dolgozat a szakgimnáziumok és a technikumok 1949-1952 közötti helyzetéről íródott.

A dolgozat első része az iskolahálózat területi elhelyezkedéséről szól. A területi fejlettség alapjaiban megszabja az egyes területek oktatási lehetőségeit, beiskolázási esélyeit.

Ezután arról szólunk, hogy a tanulók milyen társadalmi csoportjai hol helyezkedtek el, a területi egyenletlenségek hol csaptak át társadalmi egyenlőtlenségbe. Egy-egy időpontban az egyes iskolafajták, ezen belül az egyes iskolák összehasonlítását is megkíséreljük.

Végül azokat az irányítási, oktatáspolitikai módszereket, eljárásokat írjuk le, amelyek a beiskolázást mozgatják, azt a szervezeti hierarchiát, amely elrendezi a tanulókat az egyes iskolákba.

Adataink az ÚJ MAGYAR LEVÉLTÁR Vallás és Közoktatási Minisztérium Középiskolai Főosztályának iratanyaga alapján kapták táblázatos elrendezésüket. A korszak statisztikai bizonytalanságai miatt a minta összehasonlítás egzaktabb változatait nem tudtuk alkalmazni, viszont a levéltárban talált adattömeg lehetőséget adott a leíró összehasonlítás alkalmazására, amit - publikált adatok hiányában - "már nem lehetett kihagyni".

I. A KÖZÉPFOKÚ SZAKISKOLÁK TERÜLETI SZÓRÓDÁSA 1950

1. A szakgimnáziumok területi elhelyezkedése

A kérdésre vonatkozó első adataink 1950-ből származnak. 1950 tavaszán az őszi beiskolázásokat tárgyaló tervelőterjesztés ismerteti az iskolák pontos helyét, tagozatszámát, a felvehető tanulólétszámot. Ekkor a szakgimnáziumok elnevezés alatt futnak a szakiskolák, hiszen csak ez év őszén jelenik meg a technikumokról rendelkező jogszabály.

Vizsgáljuk meg először a főváros területét, a Budapesti Területi Főigazgatóság alá tartozó középiskolákat. Itt találhatunk az ipari gimnáziumok tagozataiból 17-et, 48 nyitható osztállyal. Mindez 1665 tanulót jelentett. Az átlagos osztálylétszám 35 fő.

Az ipari gimnáziumokon belül a gépipari tagozat vezeti a rangsort. Általános és speciális gépipari technikum 7 tagozatán folyt szakemberképzés. A hátralévő 10 tagozat megoszlott a textilipar /2/, a vegyipar /2/, villamosipar /2/, építőipar /2/ és a tejiparm élelmiszeripar között. /1-1 tagozat/.

Budapesten működött egy mezőgazdasági technikum díszkertészeti tagozata is. Mezőgazdasági szakiskola ez az egy volt a fővárosban. A pedagógiai gimnáziumok mellett /19 osztály 810 fő/ Budapestre került a közgazdasági gimnáziumok jelentős hányada. /45 osztály 2160 tanulóval./ Természetesen itt a közgazdasági gimnáziumban volt a legnagyobb az átlagos osztálylétszám, 48 tanulóval.

Meg kell még említenünk a fővárosban működő irodai szakiskolákat is, 29 osztályban 1100 tanulót képeztek.

Dokumentumaink lehetővé teszik a szakiskolák országos elhelyezkedésének elemzését, az egyes területen található szakgimnáziumok számának, képzési profiljának összehasonlítását. Ezen elemzések miatt az egyes iskolatípusok adatait megyénként táblázatba rendeztük el. /1.sz.táblázat/

A táblázat elemzésekor legelőször meg kell említenünk azt a tényt, hogy ipari gimnázium nem volt minden megyében. Nincs ilyen iskolája Bács-Kiskun, Heves, Nógrád, Pest, Somogy, Szabolcs-Szatmár, Tolna megyének. Ezek a megyék az ország mezőgazdasági megyéi. Természetesen az ipari gimnázium pusztá léte nem jelentett magasabb fejlettségi szintet a szakiskolai ellátás területén. A megyék legtöbbszörében 1-1 ipari gimnázium már működött - több vagy kevesebb osztállyal - de ezek egy-egy iparágra szakosodtak. E mellett a megyeszékhelyre koncentráálódtak. Ez volt a helyzet Vas, Zala, Veszprém, Szolnok, Komárom, Hajdu-Bihar, Győr-Sopron, stb. megyében. Egyedül Borsod-Abaúj-Zemplén megye az, ahol 2 ipari gimnázium működik, a megye székhelyén kívül. Az ipari gimnáziumok ilyen koncentrációja szűkítette a továbbtanulási esélyeket, meghatározta a továbbtanulási esélyeket, meghatározhat a választékot, de kihatással volt a továbbtanulni szándékozók elképzeléseire is.

Az összes szakgimnáziumot figyelembe véve - nemcsak az iparit - az országban mindössze két megye van, ahol a megyeszékhelyen kívül nincs szakgimnázium /Fejér és Hajdu-Bihar/, mivel az ipari gimnáziumok a megyeszékhelyre koncentráálódtak - amelyek infrastrukturális ellátottsága nyilván magasabb - a mezőgazdasági, pedagógiai, közgazdasági szakiskolák kerültek a megye kisebb településeire.

A táblázatból kiolvasható, hogy az ipari gimnáziumok mellett nem a mezőgazdasági technikumok domináltak - mint ahogy a foglalkoztatottak arányából elméletileg ez következett volna - hanem a közgazdasági szakgimnáziumok. Míg az ország ipari gimnáziumba járó tanulóinak - első évben - 16,2%-át képezték a mezőgazdasági technikumban, addig a közgazdasági szakgimnáziumban 24,5%-át. Feltűnő például az a tény, hogy Nógrád megyében - amiről egy pillantás alatt eldől a középiskolai ellátottság versenyében elfoglalt helyezése - a közgazdasági gimnázium az egyetlen szakiskola.

Az előbb azt mondtuk, az ország mezőgazdasági vidékeire eső megyék azok, ahol nincs ipari gimnázium. Nézzük most meg, az egyes megyék mezőgazdasági szakiskolákkal való ellátottsága tükrözi-e a vajon a megye gazdasági jellegét?

A mezőgazdasági technikumok osztályainak száma Bács-Kiskun megyében a legnagyobb /7/, de majdnem ugyanennyi van Győr-Sopron megyében is /6/. Ugyanakkor Pest, Szabolcs-Szatmár, Nógrád, Heves megye mezőgazdasági technikumi osztályainak száma egyaránt nagyon alacsony /3-2-0/. Ezek alapján elmondhatjuk, a megye gazdasági adottságai nem tükröződnek a mezőgazdasági technikumok osztályainak létszámában.

Mindehhez hozzátesszük, ahol nincs ipari gimnázium a többi szakiskola - illetve általános gimnázium osztály száma is alacsony. Kirívó eset Nógrád megye. Ez azt jelenti, az ipari gimnáziumok telepítése nemcsak a terület gazdasági jellegétől függött - hiszen a mezőgazdasági technikum nem egyenlíti ki a hiányokat - hanem a megye oktatási-kulturális infrastruktúrájának fejlettségétől. Megállapításunk 1949-50-re vonatkozik, ekkor a tudatos iskolafejlesztési politika még alig éreztette hatását. Az adatok azt jelzik számunkra, szakiskolák működésében, kialakulásában nagy szerepe volt a megye kulturális fejlettségének, oktatási intézményekkel való ellátottságának, és ekkor még kevésbé volt jelentősége a megye ipari szerkezetének. Ennek - más körülmények és okok hatására - később sem lesz jelentősége.

Az iskolák területi eloszlása még egyenetlenebb képet mutat, ha az egyes iskolafajták területi elhelyezkedését vizsgáljuk.

A pedagógiai gimnáziumokról elmondhatjuk, Nógrád megye kivételével mindenütt működtek. Amennyiben felbontjuk a pedagógiai gimnáziumokat tagozatra - óvónői, tanítónői, tanítói - /II.sz. táblázat/ a kép alaposan módosul. Óvónőképző csak 6 megyében működik, valamint dominál a tanítónői tagozat. /Somogy megyét kivéve mindenütt van./ Tanítói tagozat 10 megyében működik.

Az egyenetlen elhelyezkedés még jobban kidomborodik, ha a különleges gimnáziumokat is vizsgáljuk. Az országban - most már a fővárost is beleértve - működött 2 zenei gimnázium, 5 testnevelési gimnázium, és 7 megyében /szakiskolai ellátottság szempontjából alulfejlettek/ irodai szakiskola. /A középiskola határán./ Ezek után az ipari gimnázium tagozatainak területi elhelyezkedését nézzük meg. /IV. táblázat/.

A részletes kimutatásból látható, azokban a megyékben ahol volt ipari gimnázium, volt gépipari tagozat is. /Ekkor általános gépé-

szeti tagozatnak nevezték/ Szolnok, Vas, Zala megyében csak gépipari tagozatot beindító ipari gimnázium jött létre. Egyetlen képzési profilra állt rá Komárom megye, ahol kizárólag bányaipari szakgimnázium működött, és Veszprém megye, ahol csak vegyipari szakgimnázium létezett.

A legtöbb iparágba Baranya iskolázott be, gépészeti-bányaipari-építőipari-villamosipari szakgimnázium működött.

Országosan alacsony a textilipari-kohászati tagozatok száma. Budapestet nem számítva csak egy-egy működött belőlük az országban. /Győr-Sopron, ill. BAZ megye/ Ez nem jelenti azt, hogy a vegyipari, bányaipari, villamosipari tagozatok száma magas. /2-3 országosan/

A tanulói létszámadatak is a gépipari képzés elsődlegességét támasztják alá. Második legnépesebb szakgimnázium az építőipari szakgimnázium, 6 megyében az osztanulólétszám 20,2%-ával működik.

Az 1949-es helyzet leírása nem lenne teljes az egyes megyéken belül rendelkezésre álló adatok elemzése hézagos lenne az általános gimnáziumok helyzetének ismertetése nélkül. Erre az összehasonlítások miatt is szükségünk van.

Az általános gimnáziumba beiskolázott első évesek számából az látszik, hogy a beiskolázott létszám megyénként nagyon eltérő. Van olyan megye, ahol a szakgimnáziumok 82,7%-át is kiteszi a gimnázium általános tagozatába felvettek száma /Borsod megye/ de van olyan megye is, ahol az általános gimnáziumba járók létszáma meghaladja a szakgimnáziumi tanulókéét /Somogy megye/. A gimnáziumi tanulólétszám visszaszorítása ekkor még nem észlelhető.

A gimnáziumok területi elhelyezkedése kedvezőbb, mint a szakgimnáziumoké. Egy-két megyére különösen áll ez. Általában nem korlátozódnak a megyeszékhelyre, de természetesen az oktatás ügyében némi tradíciókkal rendelkező helyeken találhatóak meg /Pápa/.

Az átlagos osztálylétszám az általános gimnáziumokban kedvezőbb, különösen a mezőgazdasági technikumokhoz viszonyítva. De ugyanez elmondható a közgazdasági gimnáziumok viszonyában is. Például Csongrád megyében a közgazdasági gimnázium átlag létszáma osztályonként 46 fő, az általános gimnáziumban 40 fő.

Az 1949-1950-es időszakot összefoglalva a következőket állapíthatjuk meg:

Helyileg koncentrált, szűk körű szakiskolai hálózat létezik. Látszólag a szakiskolák széles köre áll a tanulók rendelkezésére, valójában azonban a gépipari szakgimnáziumok kivételével nincs olyan szakiskola, amely egyenletes terítéssel látná el az országot. Egyrészt számban is kevés, másrészt regionálisan települt szakiskolákról eshet szó. Országos igényeket kielégíteni nemigen tud ez az iskolahálózat.

Az egyes megyék közötti fejlődésbeli különbség az oktatási intézményhálózat területén is éreztette hatását. Az ipari megyék előnye nem egyértelmű, viszont egyértelmű az alulfejlett megyék lemaradása. E tény nem csak az ipari szakgimnáziumokkal való ellátottságban érhető tetten, hanem az oktatási intézményhálózat általános állapotában.

A szakiskolákon belül a főváros dominanciája meghatározó tényező. Sokszínűséget, széles körű képzést biztosító intézmények egyedül itt találhatóak meg teljes körben az országban, itt koncentráldott a gépipari képzés 50%-a, itt több textilipari szakgimnázium található, mint az országban összesen. /2 szemben 1-el/ Emellett az átlagos osztálylétszám alacsonyabb, mint a fővároson kívül. Néha 30 fős osztályok jöttek össze.

Megmaradva az országos összehasonlításnál, elmondhatjuk, bizonyos üres területek, hiányok keletkeztek a földrajzi térben és a szakmákban egyaránt. Így például mivel Budapesten nem volt mezőgazdasági technikum, a Pest megyei és a budapesti mezőgazdasági szakember igényeket a Pest megyei mezőgazdasági technikumoknak kellett volna kielégíteni. Ide 120 tanulót iskoláztak be, ami ha a megye mezőgazdasági kultúrájába belegondolunk, igen kevés. De utalhatunk Nógrád megyére is, ahol ilyen képzés egyáltalán nem volt.

Meglepő a közgazdasági szakgimnáziumok, irodai szakiskolák nagy száma. Ezek már 1950-ben olyan nagy erőt képviseltek a szakgimnáziumi hálózaton belül, hogy például Csongrád megyében az idejárók létszáma a mezőgazdasági technikumhoz képest négyszeres volt. Ugyanakkor 2,5-szer annyi osztályt nyitottak, mint a mezőgazdasá-

gi technikumokban. De említésre méltó az oly sokat szereplő Nógrád megye is, ahol semmilyen más szagimnázium nem létezett, csak a közgazdasági.

Az 1949-1950 évi állapotokat tükröző adatok után vessünk egy pillantást az 1951-52-es évben jellemző helyzetre.

2. A technikumok területi megoszlása 1951-52.

A meghirdetett oktatási reformok előtérbe helyezték a középfokú szakiskolák, a technikumok fejlesztését. A felfejlesztés első szakasza 1951-ben, a második szakasza - az iskolák szakminisztériumi felügyelete alá rendelése után - 1952-ben kezdődött. A két periódus között jelentős eltérések mutathatók ki. Ennek ellenére mindkét szakaszban azonos stratégia szerint zajlott a technikumok fejlesztése. A stratégia egyik alternatívája az új iskolák létesítése, a szakmai profil bővítése volt. A másik út a már meglévő képzési intézményhálózat szakosítása, létszámának és osztályainak felemelése.

Az 1950/51-es tanévben az új iskolák létesítése csekély arányban történt. Új iskolatípus volt - most már technikum - az élelmiszeripari technikum /2 iskola az egész országban/, a közlekedés-építőipari technikum tagozatai. Az élelmiszeripari technikumok közül az egyik Budapesten volt, a másik Kecskeméten, a közlekedés-építőipari technikumok Budapest, Békéscsaba, Székesfehérváron nyíltak meg. A hálózat kibővítése a gépipari technikumok területén történt meg. Nagyobb lett az általános gépipari technikumok száma, Nógrád, Csongrád, Fejér, Pest, Szabolcs-Szatmár megyében nyitottak egy-egy ilyen iskolát. Új bányaiipari technikum nyitotta meg kapuit Pécsen, 3 iskolával nőtt a vegyipari technikumok száma is. /Debrecen, Hatvan, Szeged./

A technikai hálózat jelentős növelése 1951/52-ben kezdődött. Kiepült - a KPM felügyelete alatt - a közlekedésépítőipari technikumok rendszere, és megnőtt az élelmiszeripari technikumok száma. Amíg a közlekedésépítészet területén új iskola nem indult, addig az élelmiszeripari technikumok egy-egy iskolája nyílt meg Kaposváron, Győr-Sopron megyében /Csermajor/. Ellenben megszűnt a

kecskeméti iskola. Az élelmiszeripari technikumok elsőosztályosainak száma összesen /országosan/ 649 fő volt, ebből kb. 540 fő Budapesten tanult. A technikumok alig-alig szakosodtak, csak a tej-, malom-, cukor- és édesipari technikum kapott speciális képzési profilt.

Az új technikumi típusok felállításánál lényegesen jelentősebb volt a hálózat bővítése. Ez a bővítés érintette az iskolák területi eloszlását, de nem hagyta közömbösen az iskolatípusok belső szakosodását sem. Amíg 1950-ben kb. 20 általános gépészeti technikumot számolhatunk meg, addig 1951-re még specializált technikumok alkotják a képzés gerincét. Ezekből azonban az ország egy-egy területén csak egy-egy található. Valamennyit csak Budapesten lelhetjük fel. A gépipari technikumok átlagos első évfolyamlétszáma 150 fő körül mozgott, de a nyitható osztályok alacsony száma miatt magas volt az átlagos osztálylétszám. Így például Vácon 42 fő, Szegeden 38, Esztergomban 50 fő. A gépipari technikumok specializálódása hűen követte a gazdaságpolitikailag preferált célok alakulását. Példaképpen említhetjük, hogy 1952-ben 1873 tanuló járt erőműgépipari technikumba /Szegeden, Debrecenben, Budapesten/, de 2000 körül mozgott a szerszámipari technikumba járó tanulók létszáma is.

A gépipari szakiskolák mellett a bányászati, vegyészeti, villamosipari, textilipari technikumok nagyobb arányú fejlesztésére is sor került.

Kialakult a bányaiipari technikumok két típusa, a szénbányászati és oljabányászati technikum. Így jutott iskolához Nagykanizsa, Dorog, Pécs, Miskolc. Az iskolák elhelyezkedése követte az iparág térbeli sűrűsödését.

A vegyipari technikumok száma, területi megoszlása nem módosult jelentősen, Debrecen, Hatvan, Szeged rendelkezett Veszprém és Budapest mellett ilyen iskolával. A vegyipari technikumok szerves- és szervetlen tagozatra oszlottak. Bővítésük a beiskolázandó tanulók létszámának emelésében nyilvánult meg. Ugyanezek mondhatók el a textilipari technikumokról is, Budapest és Győr mellett Szegeden működött ez a technikum.

A villamosipari technikumok szakosodásuk miatt emelendők ki.

A villamosenergiái technikum mellett megtalálható például a villamosipari technikum villamos gépgyártási tagozata /vagy a híradás-technikai tagozat/. A villamosipari technikumok felügyelete és irányítása sem volt egyértelmű, mivel nemcsak a Bánya- és Energiaügyi Minisztériumhoz, hanem a KPM-hez is tartoztak iskolák.

Erről az időszakról a következő összegző megállapításokat tehetjük:

Bővül az iskolahálózat, új iskolák, új technikumok, új tagozatok jelennek meg a középfokú szakoktatás intézményei között. Az iskolák gyarapodása követi a gazdaságpolitikai fejlesztések irányát.

A bővítés ugyanakkor a szakosítás mellett kisebb fokú volt. A szakosítás viszont elég nagy léptékben történt. Az új technikumok - országos viszonylatban - száma kevés volt, ezért nem jelentett jelentős választékbővülést. Így az 1950-ig tapasztalható területi egyenetlenség némileg csökkent, de a választható szakmák körében az iskolahálózat még jobban differenciálódott, az egyenetlenség itt nagyobb lett.

Lényegesen nem változott az iskolák területi elhelyezkedése. Elmondható, hogy az oktatási infrastruktúrában elmaradt területek megyék - annak ellenére hogy kaptak egy-egy iskolát, hátrányukat nem tudták behozni. Ennek oka egyrészt, hogy az általánosan elterjedt iskolatípus a gépipari és közgazdasági technikum volt - amelyek telepítése nem az adott megyék gazdasági adottságaihoz alkalmazkodott, másrészt az oktatási hálózat szempontjából fejletlen megyék is kaptak iskolákat - néha többet is mint a többi terület.

A létrehozott iskolák - ezt meg kell állapítani - a gazdaságpolitika által elhatározott és tervbe vett beruházások területéhez igazodott. Egy később kiépítendő gazdasági intézményhálózat-hoz igazodott a fejlesztés. E tény következménye az lett, hogy a gazdaságpolitikai tervezésben beálló legkisebb változás is maga után vonta az iskolahálózat területi átrendezésének szükségességét. A fejlesztés ilyen útja szinte automatikusan vonta maga után a társadalmi feszültségek kialakulását.

Mivel a bővítés nemcsak vidéken zajlott le, hanem a fővárosban is, így megmaradt a főváros-vidék viszonylatában a főváros túlsúlya.

A technikumok területi elhelyezkedésének bemutatása után a beiskolázandó létszámok alakulását szeretnénk felvázolni. Mivel az 1950-ben készített távlati elképzelések mellett rendelkezésünkre állnak a tényleges beiskolázások adatai, össze tudjuk hasonlítani a terveképzeléseket a valóságos helyzettel.

II. A BEISKOLÁZANDÓ TANULÓLÉTSZÁM NÖVEKEDÉSI ÜTEMÉNEK JELLEMZŐI

Táblázatunk /V.sz. táblázat/ az OT 1950-es tervezett növekedési ütemét tartalmazza. A táblázatból kiderül, hogy a Tervhivatal az általános és speciális gépipari technikumok esetében 1953-ig létszámvi visszafogást tervezett, ezután lassú - évi 180 fős - növekedést. Lassú növekedést irányoztak elő a többi technikumban is. A létszámnövekedés tervezett üteme a gépipari technikumok esetében 1952-54 között 6,2%-os volt, csak a villamosipari technikumok múlták felül a 10%-ot. /12,3/ Szembetűnő a bányaiipari technikumok tervezett lassú növekedési üteme, hiszen ez az iparág már 1950-ben a kormányzattól központi szerepkört kapott.

A tényleges növekedés igazolta a gazdaságpolitikai súlyát ezen iparágaknak. Az 1950-es tényleges adatokhoz képest a valóságos növekedés 1952-re 14,7%-os, 1955-re pedig 61,2%-os. Ugyanez elmondható a villamosipari technikumokról is. /VI-VII. tábla/

A tervezett adatokhoz visszatérve kiderül a lassú növekedés, egyedül az építőipari technikumok esetében volt egy kicsit gyorsabb ütemű, ami azt is jelenti a tervek szerint a technikumok különböző, eltérő fejlesztési, növekedési utat jártak volna be. Eltérő bázison azonos fejlesztés, illetve a különböző ütemű tervezés jelenti a növekedési egyenlőtlenségek forrását. A fejlődési ütemek különbsége leolvasható a VIII. táblázatból. Ebből az is kiderül, a közlekedéscépi ipari technikumok esetében volt a legnagyobb tervezett növekedés. Adataink az 5 éves terv utolsó évéhez tervezett adatait tartalmazzák.

Fontos megállapítás, hogy a gépipari technikumok által beiskolázott elsőévesek létszáma 1955-ew az elképzelések szerint az összes elsőéveshez viszonyítva csökkent volna. 1950-ben a tanulók 42%-a járt ilyen technikumba, 1955-re már csak a tanulók 34%-át iskolázták volna be ide. Természetesen ez az aránycsökkenés a gépipari képzés primátusának megtartása mellett ment volna végbe. Valószínű, hogy a gépipari technikumok létszámarányának csökkenése az építőipari technikumok arányának növekedésében jelent volna meg.

A megtervezett növekedési ütem mellett lássuk a tényleges helyzetet. Adataink csak 1952-ből vannak, így ezt az évet tudjuk a tervezettel összehasonlítani. /X. táblázat/

1952-re a beiskolázások valamelyest felülmúlták a tervezettet. A gyors növekedés azonban csak globálisan jelentett többletnövekedést, egyes iparágakban a létszám alulmaradt a tervezettnél. Az elmaradás az építőipari, közlekedésepítőipari, gépipari technikumokra volt jellemző. De ez volt a helyzet a vegyipari technikumnál is. E technikumi típus esetében nem egyszerű csökkenésről van szó, hanem a növekedés elmaradásáról, a fejlesztési folyamat beindításának hiányáról.

A gépipari technikumok esetében a tervezettnél nagyobb arányú volt a létszámcsökkentés. Meg kell azonban jegyeznünk, az általános gépipari technikumok specializálódása után az irányítási szervek különbözősége miatt nem minden technikumról van adatunk. Így például a mezőgazdasági gépipari technikumokról nincsenek. Ez nem befolyásolja a tendencia érvényesülését, de az előbb elmondottakhoz mégis hozzá kell tennünk, a gépipari technikumok tényleges létszáma majdnem megegyezik a tervezettel, az eltérés mindössze 2%-os /36,9%, ill. 35%/.

Gyors felfutása - már ekkor - a bányaiipari technikumoknak volt csupán. Növekedési ütemük majdnem kétszerese volt a tervezettnél, ennek okát a sokszor emlegetett gazdaságpolitikában kell keresnünk.

Nagyobb arányú növekedést mutat - a tervhez képest - a textilipari, villamosipari, élelmiszeripari technikum. A textilipari iskolák esetében ez Budapestre koncentrálódott, élelmiszeripari

technikumoknál vidékre. Ezeknél az iskoláknál növekedési ütem nyilván nem a gazdaságpolitikai elképzelések miatt szembetűnő, hanem az iskolák alacsony száma miatt.

Meg kell állapítanunk, a tényleges fejlődés nem követte a tervezettet. Ha lehet, még egyenetlenebbé vált a fejlődés, új ellentmondások, konfliktusok keletkeztek. Az arányosra tervezett - és mégis aránytalansághoz vezető - tervezési elképzelés felbomlott, kuszábbá vált a valóságos helyzet. Ez a tényleges fejlődés hosszabb távon is éreztette hatását, hiszen az iskolák térbeli elhelyezkedése, az iskolahálózat kiépülése minden reform elképzelésnek kiindulópontja volt. Minden fejlődési ellentmondás ellenére megmaradt vezető iparágak a gépipar, fennmaradt a valóságot nem tükröző technikai ágazati rendszer. Azt mondhatnánk, a tényleges egyenetlenségek fennmaradtak, most már a tudatos fejlesztés építette tovább az egyenlőtlen hálózatát.

Az imént vázolt helyzet meghatározta a tanulók mozgási lehetőségét is. Az intézményi hálózat annak térbeli tagozódása, fejlesztési tendenciája képezte a beiskolázások "objektív" feltételrendszerét. A következőkben arra szeretnénk választ kapni, hogyan helyezkedett el abban az intézményhálózatban a tanulóifjúság, milyen társadalmi-strukturális dimenziók mentén rendeződött el a továbbtanulni vágyók népes serege. Megvizsgáljuk azt is, milyen konfliktuslehetőségek fakadtak ebből az elhelyezkedésből.

III. A TECHNIKUMI TANULÓK TÁRSADALOM- SZERKEZETI JELLEMZŐI, ÉS A KÜLÖNBÖZŐ TECHNIKUMOK RÉTEGZŐDÉSE

1. A szakgimnáziumok tanulóinak területi-társadalmi megoszlása

Az 1950-es beiskolázási évről többféle adatsor áll rendelkezésünkre. Először azokat a statisztikai adatokat vesszük szemügyre, amelyek a továbbtanulókat területi és iskolacsoportonkénti megoszlásukban mutatják be. /X., XI., XII. táblázat/

Ezek az adataink Tolna, Somogy, Csongrád megyére korlátozódnak.

Az adatok értékelése előtt meg kell említenünk, hogy Somogy megye még 1949-ben is - mint ahogy Tolna megye is - oktatási intézményhálózat szempontjából a legellátatlanabb megyék közé tartozott. Adataink tartalmazzák az általános gimnáziumban továbbtanulni szándékozók adatait is, de meg kell jegyeznünk a két megye ezeknek az igényeknek sem tudott megfelelni. Somogy megyében a továbbtanulók több mint a fele kollégiumi elhelyezésre szorul, és Tolna megye még így is kedvezőbb helyzetben van Csongrád megyéhez képest. El kell azonban mondanunk adataink a lakóhelyről elérhető, illetve el nem érhető beiskolázási helyről vannak, így a megyén belüli vándorlás is megjelenik ezekben a kimutatásokban.

Adatainkat részletesen elemezve a következőket tapasztaljuk. Az ipari gimnáziumok szempontjából a legkedvezőbb helyzetben Csongrád megye van. Az ipari gimnáziumba jelentkezők közül /528 fő/ 59% nem szorul kollégiumi elhelyezésre. Persze ez nem jelenti azt, hogy a 41% nem magas arány.

Tolna megyében az ipari gimnáziumba továbbtanulni szándékozók közül 61%, Somogy megyében 82% szorul kollégiumi szolgáltatásra. Az ipari gimnáziumok helyzete ebből a szempontból a rosszabb, mint a megyék többi iskolatípusába jelentkezők helyzete. Ez következik az ipari gimnáziumok területi elhelyezkedésének egyenlenségéből is. Alátámasztja ezt az a tény, hogy a közgazdasági gimnáziumokba jelentkezők - ebből az iskolatípusból szinte mindenütt van - helyzete jobb, mint az ipari gimnáziumok tanulóié. Somogy megyében az ide jelentkezőknek mindössze 52%-a szorul kollégiumra, Csongrádban 12%-uk. Az ipari gimnáziumok helyzetéhez csak a pedagógiai gimnáziumok helyzete hasonlítható.

Valóban csupán a példaszerűséget kielégítő elemzésükből jól látható, az iskolák területi elhelyezkedésének egyenlőtlenségei - amelyekről már bőven írtunk - komoly kihatással voltak a diákok életmódjára, jövőjére, társadalmi helyzetük alakulására. Amennyiben megnézzük a lemorzsolódási adatokat, szemünkbe tűnik az egyik jelentős lemorzsolódási ok, a kollégiumi férőhelyek hiánya. A lemorzsolódások 14%-a ebből fakadt. Nagy volt a más iskolába történő átáramlás is, amelyben szintén szerepet játszhatott az iskola-hálózat térbeli elhelyezkedése. A lemorzsolódások 97%-a ebből a két okból fakadt. Ezek az adatok az első évesekre vonatkoznak,

akiknél - szerintünk a szakgimnáziumi rendszer létéből fakadóan - szakmai okok még nem dominálnak, például az iskolaváltogatásoknál.

Ezek az adataink a jelentkezők összeírásából származnak. Nem módosul azonban a felvettek adatainak ismeretében sem a vázolt tendencia, mivel a 83-85%-ot felvettek a középiskolába.

Tolna megyében a helyzet a következőképpen alakult: /Figyelembe véve az általános gimnáziumba felvetteket is./

Az ipari gimnáziumba 249 fő jelentkezett, de csak 100 tanulót vettek fel. Nőtt a pedagógiai és közgazdasági gimnáziumokba felvettek száma, nem iskoláztak be tanulót a testnevelési gimnáziumba - pedig akadt jelentkező - irodai szakiskolába, kevesebbet a zenei, képzőművészeti gimnáziumba.

Az ipari gimnáziumok fő beiskolázási iránya Budapest és Szeged. Az ipari gimnáziumba felvettek 61%-a ment e két városba. Szegeden az építőipari gimnáziumba mentek a tanulók.

Más képet kapunk Zala megyéből. Zalában az általános iskolát végzettek közül /2018/ 913 tanul tovább, ebből 315 általános gimnáziumba. A szakgimnáziumokban tehát a végzett VIII. osztályosok 29,6%-a, a továbbtanulók 65%-a ment. A szakgimnáziumi beiskolázások fő területe az általános gépipari technikum, az állattenyésztési technikum, majd ezután jön a pedagógiai gimnázium, közgazdasági gimnázium, irodai szakiskola. A beiskolázási létszámok nem a felsorolás sorrendjét tükrözik. A továbbtanulók 15%-a általános gépészeti, 11,8%-a állattenyésztési, 10,9% pedagógiai, 27,3% közgazdasági gimnáziumba ment. Az összes többi szakmai képzést nyújtó középiskolába nem iskoláztak be tanulókat. Zala megyében tehát a közgazdasági gimnázium és az irodai szakiskola vezette a sort.

Békés megye adatai a mezőgazdasági technikumok nagyobb súlyára utalnak, Ide tartozott a jelentkezők 12%-a, közgazdasági gimnáziumba és irodai szakiskolába 9%-a jutott. Pedagógiai szakiskolába járt 6%. A továbbtanulni vágyók 53,6%-a általános gimnáziumban folytatta pályafutását. A 8 általánost végzettek 63%-a nem tanult tovább. A megyéből csak építőipari szakgimnáziumba iskoláztak be, a többi ipari gimnáziumba nem jutott tanuló.

Mint ahogy azt várni lehet, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében dominált a gépipari szakgimnázium. Emellett még villamosipari, pedagógiai, és közgazdasági gimnáziumokba iskoláztak be tanulókat. A számok szerint a helyzet a következő: általános gépészeti technikum: 15%, kohászipari szakgimnázium 7%, villamosipari szakgimnázium 7%, pedagógiai szakgimnázium 8%, közgazdasági szakgimnázium és irodai szakiskola 21%. A megyében magas az általános gimnáziumba tanulók száma, a továbbtanulók 43%. Az ipari gimnáziumba a továbbtanulók 28%-a járt.

A megyében a végzett 8. osztályos tanulók közül 85% továbbtanult. Ez - összehasonlítva a többi megyével - magas arány. Az említett iskolákon kívül a megyéből más iskolába nem iskoláztak be, így elmondhatjuk a beiskolázások profilja kissé szűkre sikerült. Amennyiben összehasonlítjuk az utóbbi 3 megye beiskolázási adatait a megyén belüli férőhelyekkel, a következő sajátosságokra hívhatjuk fel a figyelmet.

Borsod megyéből az ipari gimnáziumokba beiskolázottak 29%-a került a megyén kívülre. A közgazdasági és a pedagógiai gimnáziumok férőhelyei felülmúlták a jelentkezők létszámát. Ide tehát más megyéből iskoláztak be. /Nógrád/ Az általános gimnáziumokba jelentkezők alig 40 fővel voltak kevesebben, mint a rendelkezésre álló férőhelyek száma.

Békés megyében a beiskolázott tanulók száma nagyjából megfelel a jelentkezők számának. Csupán az általános gimnáziumba jelentkezők száma múlta felül a lehetőségeket, kb. ötszörösen.

Zala megyében a jelentkeztettek száma éppen megegyezett a létszámkerettel, így a megyén belül elintézte a továbbtanulást.

Mielőtt rátérnénk a tanulók társadalmi rétegződésének vizsgálatára, összefoglalásképpen elmondhatjuk, a területi iskolamegosztás térképét több tényező alakította. A megyék oktatási lehetőségein kívül ide tartozott a megyék előtérbe helyezett, illetve betervezett társadalmi-gazdasági adottságainak köre. Nagyszámú a tovább nem tanulók száma, nem hinnénk, hogy véletlen jelenség, az a toborzási láz, ami e megyékben kitört.

A területi egyenletlenségek a tanulók áramlásában csapódnak le. Ennek egyik következményéről - a kollégiumi elhelyezésről -

már volt lehetőségünk említést tenni. Most egy másik következményre kell felhívni a figyelmet, az egyenetlenségek által megteremtett központi beavatkozás szükségességére. Ennek eredményeképpen a VKM részletekbe menően beavatkozik a beiskolázás folyamatába, a tanulók újraelosztását végzi el.

Ugy gondoljuk, elmondható hogy a megyék igyekeztek megyén belül megoldani a beiskolázásokat. Legalábbis a tényleges és a betervezett létszámok megoszlásának összehasonlításából ez derült ki. Nyilvánvaló, az újabb iskolatelepítések, és a megerősödő központi beiskolázási tevékenység megváltoztatta a megyék stratégiáját is.

A megyén túlrá vándorlás - logikusan - a legelmaradottabb megyékben volt a legnagyobb. Ez azt jelentette, az ország amúgy is elmaradottabb területeiről beiskolázott tanulókat sújtotta a kollégiumban lakással járó összes hátrány, az e területeken élő családokat terhelte a kollégiumi élet többletkiadása.

Az elmondottakkal arra kívántuk a figyelmet felhívni, hogy a szakképzés intézményhálózatának kialakulásakor már megjelent, hatott az a társadalmi törvényösszefüggés, amely a társadalmi struktuális rétegződéséből fakadt. Ennek fényében a szakoktatást nem redukálhatjuk le a puszta szakmai információáramlás szintére, és a szakoktatás megváltoztatását sem egyszerűsíthetjük a szakmai képzettség pedagógiai kibontakoztatására.

A következő oldalakon méginkább szeretnénk ezt a tendenciát jellemezni, megpróbáljuk körülírni a beiskolázások társadalomszerkezeti jellegzetességeit.

2. A szakgimnáziumok-technikumok tanulóinak társadalomszerkezeti jellemzői /1950-52/

A továbbtanulók társadalomszerkezeti megoszlását kimutató táblázat /XIII./ nem mutat számunkra sokat. Bár ekkor az oktatásstatisztika még 10 társadalomkategóriával dolgozik, a megyék társadalmi összetételét nem ismerve csak a megyék közötti összehasonításokat végezhetjük el. E dimenzió mentén a következőket állítjuk meg:

Kiderül, az egyes megyék azonos középiskola típusaiba eltérő társadalmi csoportmegoszlás található. Zala megyét leszámítva elmondhatjuk, a társadalom szinte minden rétege képviseli magát a középiskolában. Számarányuk azonban területenként változó.

A táblázat adatait finomabb bontásban újrarendeztük. Megyénként, iskolatípusonként sorakoztattuk fel tényeinket, és összevontuk a társadalmi csoportokat leíró 10 kategóriát is. Ezek után megvizsgáltuk egyrészt az egyes társadalmi csoportok hogyan jelennek meg az egyes iskolatípusokban, másrészt az egyes társadalmi csoportok hogyan veszik igénybe ezeket az iskolatípusokat? Megyénként a következő eredményeket kaptuk.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében /XIII. tábla/ a középiskolai továbbtanulók 55%-a fizikai munkás szülőktől származik. A tanulók 25% a paraszt, 10% értelmiségi származású. A másik 10% a szolgáltatóiparban dolgozók, egyéni munkavállalók társadalmi csoportjaiból kerül ki. /Dolgozó kisember az oktatásstatisztika szerint./ Az ipari munkásság gyermekeinek 40%-a az általános gimnáziumba ment, 36% az ipari gimnáziumba, 15% a közgazdasági gimnáziumba.

Az értelmiségből származók 66%-a az általános gimnáziumot választotta, 10% az ipari gimnáziumot és 16% a közgazdasági gimnáziumot.

A paraszt származású tanulók 39%-a ment általános gimnáziumba, 25% ipari gimnáziumba, 18% közgazdasági gimnáziumba.

Elmondhatjuk, mindhárom réteg elsősorban az általános gimnáziumot helyezte előtérbe. A parasztság és az ipari munkásság gyermekei ezután az ipari gimnáziumot részesítették előnybe, míg az értelmiségi gyerekek a közgazdasági gimnáziumot. Hozzátehetjük, az értelmiség gyerekei nagyobb arányban tanulnak tovább az általános gimnáziumban, mint a másik két társadalmi csoportból származók.

A pedagógiai gimnáziumban elsősorban a parasztságból származó tanulók tanultak, arányuk 47%-volt. Ezt követte az ipari fizikai dolgozók 35%-os részesedése, majd az értelmiség 8%-a.

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a továbbtanulók- nem továbbtanulók adatait vizsgálva, a társadalmi csoportok különböző tovább-

tanulási arányáról számolhatunk be. A legtöbben az ipari fizikai dolgozók gyerekei közül tanultak tovább, mindössze 9%-uk nem ment középiskolába. Ezután az értelmiség, paraszt, majd a szolgáltató, egyéni munkavállaló réteg következik. E megyében ez az utóbbi két csoport jelentette a munkaerőtartalékot.

Somogy megyében - hasonlóan BAZ megyéhez - /XIV. tábla/ a legtöbben az általános gimnáziumba kívánták tanulmányaikat folytatni. Az általános gimnáziumban a tanulók társadalmi származása a következő volt: 36% a parasztság, 23% az értelmiség, 20% az ipari fizikai dolgozók gyereke.

Az ipari fizikai dolgozók gyerekei elsősorban az ipari gimnáziumot vették igénybe, itt 28%-uk található, 23% az általános gimnáziumban, 17% a pedagógiai gimnáziumban, 16% a közgazdasági gimnáziumba járt.

Az értelmiségi származású továbbtanulók 57%-a az általános gimnáziumot, 14%-a a közgazdasági gimnáziumot, 12%-a a pedagógiai gimnáziumot választotta.

A parasztszármazású diákok 25%-a járt általános gimnáziumba, 20% pedagógiai, 16% ipari, és 11% közgazdasági gimnáziumba.

A pedagógiai gimnázium Somogy megyében is a parasztszármazású tanulók arányának túlsúlyát mutatta ki. Ez a csoport a tanulólétszám 47%-át tette ki.

Az ipari gimnáziumban az ipari fizikai dolgozók gyerekeinek aránya alig pár %-kal haladta meg a paraszt származású tanulókét. /38, ill. 35%/ Alacsony az értelmiségi származásúak aránya, mindössze 7%.

Erről a megyéről elmondhatjuk, nagyobb egyenletesség tapasztalható a továbbtanulásban. Kijelentésünk azonban csak akkor igaz, ha az oktatási intézmények felől vizsgáljuk a helyzetet. Mindenesetre ekkor is kidomborodik az értelmiségi gyerekek karakterisztikus továbbtanulási iránya, míg a többi társadalmi csoportnál ilyet nem találhatunk. Talán csak a pedagógiai gimnázium rendelkezik masszív társadalmi jellemzőkkel, ha az iskolatípusok társadalmi rétegződését is figyelembe vesszük.

Amennyiben nem az oktatási intézmények oldaláról közelítünk a beiskolázások kérdéséhez, azt tapasztalhatjuk, az értelmiségi gyerekek 2%-a nem tanul tovább. Az ipari fizikai munkások gyerekeinek 18%-a, az alkalmazott, egyéni, szolgáltató csoport 36%-a, a paraszt gyerekek 60%-a nem tanul tovább a középiskolában. Ez az arány elég jellegzetes, de előre eláruljuk a paraszt gyerekek továbbtanulási arányában e megyénél vannak még rosszabb helyzetben lévő megyék is. /Békés, Tolna/ /XVIII.tábla/

Tolna megyében az általános gimnáziumban a továbbtanuló diákok 42%-a járt. 21% a közgazdasági gimnáziumot, 16% a mezőgazdasági technikumot választotta. Az ipari gimnáziumba a tanulók 12%-a járt. Mivel ekkor Tolna megyében ilyen iskolatípus nem volt, ez a 12% a megyén kívül végezte tanulmányait.

Az ipari gimnáziumok tanulóinak 63%-a az ipari fizikai munkás-ság gyerekei közül ki. 31% a parasztság. A másik két csoport arány összesen 6%-ot tett ki. Megállapíthatjuk az otthontól távoli iskolázással járó költségek e megyében - miként Somogyban is - főleg az ipari fizikai munkás és paraszt társadalmi csoportokat sújtották.

Az általános gimnáziumba a paraszt származású tanulók gyerekeinek 43%-a található. Az ipari fizikai dolgozók gyerekeinek aránya itt 35%, a szolgáltatás, egyéni munkavállaló csoport 11%, az értelmiség 10%-a található itt. Ugyanakkor az értelmiségi csoport továbbtanuló gyerekeinek 61%-a itt tanult tovább.

Az értelmiség másik előnyben részesített iskolatípusa a közgazdasági gimnázium volt. Igaz, az értelmiség itt is háttérbe szorult a másik két /munkás-paraszt/ társadalmi csoport mögött. A parasztság fiai az általános gimnázium mellett mezőgazdasági technikumokat és a közgazdasági gimnáziumot választották továbbtanulásuk színteréül.

A megye lehetőségei a továbbtanulás területén nagyon szűkek voltak. Az ipari fizikai munkások gyerekeinek 70, az értelmiség 52, a parasztság 37, a szolgáltató-magánmunkavállaló 33%-a tanul csak tovább. Ezek a szűkös lehetőségek mindegyik társadalmi csoportot érintették, a parasztságot és a harmadik szektorban foglalkoztatottakat a legjobban. Nagy számban nem tanultak tovább

az értelmiségi gyerekek. A megyében tapasztaltak elgondolkodtatóak, mivel az értelmiségi gyerekek inkább a nem tanulást választják - spontán módon? - mint az ipari gimnáziumokba való felvételt.

Mielőtt az olvasó végképp elvesztené a türelmét, leszögezzük, a következőkben az adatok közül csak azokat említjük, amelyek eltérésükkel, vagy azonosságukkal figyelemre méltó tendenciát hordoznak.

Békés megyében a helyzet megegyezik a Tolna megyeivel. Amit itt is ki kell emelnünk, az a továbbtanulási lehetőségek beszűkülése. Ebben a megyében is az értelmiség gyerekei nagyobb arányban maradnak távol a középiskolától, de még mindig többen tanulnak tovább közülük /százalékban/, mint a parasztság gyerekei közül. A többi megyéhez képest kevésbé van előnyös helyzetben az ipari fizikai munkásság, de a megyén belül a többi társadalmi csoporthoz képest még mindig megtartja kedvező helyzetét.

Csongrád megye fejlettségi szintje eltérést mutat Békés-Tolna-Somogy megyéhez viszonyítva. A korábbiakban is láttuk nagyobb az iskolai hálózat, több a továbbtanulási lehetőség. Ezt tükrözik a továbbtanulásról felvett adatok is. BAZ megye után itt a legkedvezőbb a helyzet. Különösen kedvező az értelmiség számára, Somogy megye után a legtöbb értelmiségi fiatal itt tanul tovább. Egyedül a parasztság gyerekeinek továbbtanulási aránya tűnik alacsonynak, e társadalmi csoport majdnem Békés megye szintjén áll. Előtérbe került a szolgáltató-dolgozó kisemberek csoportja, az ipari gimnáziumba való részvételt tekintve a csoport a második helyen szerepel, az általános gimnáziumban pedig az ipari fizikai dolgozók csoportját is megelőzi. Ebben a megyében az értelmiség gyermekei jobban eloszlanak az egyes iskolatípusok között. Ennek ellenére a csoportnak túlsúlya mutatható ki az általános gimnáziumban. Az egyes iskolatípusok belső aránya nem hoz jelentős változást.

Adataink és számítóapparátusunk fogyatékosága miatt példáink csak néhány általános törvényszerűség kimondásához nyújtanak bizonyítékot. Így például annak a megállapításához, hogy a területi elhelyezkedés egyben társadalmi elhelyezkedés is, hiszen az iskolák tanulói összetételét elemezve jól látható, a különbö-

zó társadalmi környezet mennyire determinálja az egyes iskola-típusok társadalmi részvevőit. Elég ehhez Borsod megye és Szolnok megye példáját említenünk.

Megállapíthatjuk azt is, hogyan az oktatási-gazdasági infrastruktúrában fejletlen területek egyformán érintik a társadalom valamennyi rétegét. Ez a továbbtanulás- nem továbbtanulás arányaiból látható. Amennyiben nem csak a lehetőségeket említjük, kiderül, hogy bizonyos iskolatípusok résztvevői - mivel a terület nem rendelkezik ezekkel - különösen hátrányos helyzetbe kerülnek. Felderítettük azt is, hogy ennek a jelenségnek kifejezett társadalmi arculata van.

Nem érintettük a fizikai dolgozók gyerekeit előtérbe állító iskolapolitikát. Ennek létét nem tagadva azért megállapíthatjuk, az értelmiség gyerekei is "megtalálják számításaikat" a fejlesztés nem az ő rovásukra történik. Inkább arról van - ami nem ennek a dolgozatnak a témája - hogy a magyar társadalom strukturális átrendeződése csapódik le ezekben az arányokban. /Lásd erről Andorka Rudolf: A társadalmi mobilitás változásai Magyarországon, 1982-ben megjelent könyvét./

Jól látható a középfokú szakoktatási intézmények legkisebb arányú "fogyasztója" a parasztság. Az ipari gimnáziumokban - függetlenül attól, hogy az ipari fizikai munkásság után a második legnépesebb csoport - számarányához mérten csekély súlyban van jelen. Még így is eléri egy-két megyében az előtte levő társadalmi csoport arányát, de ez sem megy.

Jól körülírható az a jelenség, hogy a szakiskolákban való részvétel maga társadalmi jelenség, a társadalom rétegződése, érdekek és értékek szűrőrétegén keresztül kondicionálja azt. Így az értelmiség egy intézménytípus köré csoportosul, a többi társadalmi csoport - egyenlőtlenül ugyan -de megoszlik a többi iskola-típus között. Ahhoz, hogy a különböző iskolatípusok társadalmi összetételét vizsgálni tudjuk, megpróbálunk néhány adatsort bemutatni /XX. tábla/

3. Az egyes technikumok társadalmi összetétele

Ebben a fejezetben szeretnénk egy-egy iskolatípuson belül összehasonlítani a társadalmi rétegződést.

Adataink alapján össze tudjuk hasonlítani egy-egy azonos technikum helyzetét, olyanokét, amelyek az ország különböző helységeiben vannak, és olyanokét, amelyek egy-egy városon belül találhatóak, de más-más típusúak.

Valamennyi általunk vizsgált szakgimnáziumban, technikumban az ipari fizikai munkás származású gyerekek túlsúlya mutatható ki. Súlyuk a bányaiipari szakgimnáziumban a legtekintélyesebb, és az építőipari szakgimnáziumban a legcsekélyebb.

A szolgáltatásban dolgozók - és a dolgozó kisemberek gyerekei a vas-, fém- és gépipari szakgimnáziumokat részesítik előnyben, de ezekben az iskolákban a legmagasabb az értelmiségi csoportból származók száma is.

A parasztság köréből származó fiatalok a bányaiipari szakgimnáziumban tanulnak leginkább tovább, arányuk a textilipari szakgimnáziumban a legalacsonyabb.

Az ipari fizikai munkásságon belül a nagyüzemi munkásság gyerekei gyakrabban tanulnak tovább a vas-, fém- és gépipari technikumban, mint a más csoportok gyerekei. A kisiparosok gyerekei az építőipari gimnáziumban található nagyobb számban. Budapesten - külterületen - a vas-, fém- és gépipari iskolában. Arányuk Győrben a textilipari szakiskolában magasabb még.

Az egyes iskolatípusok területi összehasonlítása alapján a következőket mondhatjuk:

Pécsen, a bányaiipari és építőipari szakgimnázium közötti különbség abban foglalható össze, hogy a bányaiipari szakgimnáziumban több a parasztszármazású tanuló, és alacsonyabb az értelmiségi származású gyerek.

Győrben az ipari fizikai dolgozók gyerekei legnagyobb arányban a textilipari technikumba mentek továbbtanulni, a parasztyerekek a vas-, fém- és gépipari gimnáziumba. Ebben az iskolában a legalacsonyabb az értelmiségi származásúak aránya.

Budapesten az eddigiekhöz hasonló a helyzet. Egyetlen eltérés, hogy a szolgáltatásban dolgozók nagyobb arányokban vannak jelen a különböző iskolatípusokban. Ez nyilván a város viszonylag fejlettebb infrastruktúrájából fakad. Viszont a szolgáltatásban dolgozók gyerekei inkább a külterületi iskolákban találhatók meg.

Az azonos iskolatípusok - területi elhelyezkedésük különbözősége ellenére - nem mutatnak nagy eltéréseket. Sokkal nagyobb a különbségek aránya az egyes területeken belül. Ebből arra következtethetünk, hogy a különböző rétegek elképzelése a szakmai karierről országosan nem mutat nagy eltéréseket. Ami a különböző egyenlőtlenségeket az iskolai szolgáltatások igénybevételében létrehozza, az az iskola területi fekvése szerinti társadalomszerkezet.

Tudjuk, adataink kevésnek bizonyulnak ilyen nagyfontosságú hipotézis igazolásához, de a hipotézis felállításához talán elegendők.

Amire jutottunk, abban foglalható össze, hogy a szakoktatáson belüli társadalmi folyamatok vizsgálatához elengedhetetlen az egyes iskolák területi társadalmi tagozódásának feltárása.

A dolgozat végén szeretnénk bemutatni azokat a szervezeti, társadalmi folyamatokat, amelyek a beiskolázások dinamikáját eredményezték, amelyek a szubjektív /társadalom/ és objektív /iskolahálózat/ feltételek egymásra vonatkoztatását elvégezték.

IV. A BEISKOLÁZÁST KISÉRŐ TÁRSADALMI-IGAZGATÁSI FOLYAMATOK /1949-1952/

A Vallás- és Közoktatási Minisztérium 1949 és 1952 között volt felelős gazdája a szakgimnáziumoknak, illetve technikumoknak. Levéltári adataink is ezt az időszakot ölelik fel, nyilvánvaló a következő megállapításaink szintén erre a korre érvényesek. A technikumok átadása után a helyzet módosult, így változott néhány irányítási szabályszerűség is.

A technikumok igazi felfejlesztését a módosított ötéves terv igényelte. Ekkor emelték fel tetemesen a technikumba beiskolázandó

tanulók létszámát is. Mivel új iskola nem nagyon épült, a fejlesztést a már meglevő hálózat terhére, illetve az általános gimnáziumi képzés rovására képzelték el. Az általános gimnáziumok helyzete addig sem volt rózsás - például Nógrád megye egyetlen gimnáziuma bérelt épületben volt - a régi épületekbe történő áttelepítések után azonban helyzetük tovább romlott. Fejlesztési tervek, pénzkérési kérelmek, beruházási előterjesztések sokasága jelzi e helyzetet.

A már meglevő intézményhálózaton kibontakozó fejlesztés zsúfoltságot, kollégiumi férőhelyek elégtelensége okozta feszültségeket szült. Mivel elég nagy volt az országos vándorlás, nem kis problémák adódtak ebből. Egyes jelentések szerint a beiskolázási tervek nem teljesítése éppen a kollégiumi férőhelyek szűkössége miatt nem sikerült.

Mindezek ellenére az oktatáspolitikai - és a miniszteriális szintű vezetés fő vezér elve - a létszámbővítés volt. Ezt az ország gazdasági potenciáljának növitésével, az új értelmiség ki-nevelésének szükségességével indokolták. Az országos stratégia az iskolahálózatra aránytalanul nagy terhet rőt, napirenden voltak az új osztályok nyitása iránti kérelmek, a párhuzamos osztályok számának emelése. A minisztérium alig-alig engedélyezett új osztályokat, de az általános gimnáziumok esetében egyértelműen elutasító állásponton volt. Mindezek hatására az alsószintű iskolavezetés két tűz közé került. Növekedés-bővítés, fejlesztés az egyik oldalon, tényleges kapacitáshiány a másik oldalon. Probléma fakadt abból is, hogy ezt a két eltérő álláspontot ugyanaz a felettes szerv képviselte.

A minisztérium az osztályok nyitása feletti engedélyező tevékenységét, a gimnáziumok visszaszorítását, az egyes preferált intézmények felfuttatását megvalósította abban a tevékenységekörében, amit mi - jobb híján - központi redistribúciós tevékenységnek neveztünk. E feladat köre - mint láttuk - az iskolai intézményhálózat területi egyenetlenségeiből fakadt, de a korszak kormányzati alapelveiben is ott gyökerezett. A központi újraelosztás szervezeti intézményei a következők voltak. /Ismertetésünk példája a beiskolázások során létrejött szervezetek rendszere./

A beiskolázás megyei irányító szerve a megyei oktatási osztály. Ez készítette el a megye beiskolázási tervét, amit lebontott járásokra. A járási tanácsok hasonló osztályainak feletteseként irányították az egész beiskolázási folyamatot. A megyei oktatási osztály felettes szerve a VKM - illetékes ügyosztály - volt.

A beiskolázások lebonyolítására szervezték meg a Megyei Iskolai Bizottságok rendszerét. /MIB/ Széles hatáskörrel rendelkezett ez a testület, döntött például a járások és középiskolák beiskolázási terveinek helyessége felől, de itt döntöttek a jelentkezők iskolai felvételéről is. /Egyetemeket kivéve./ A MIB politikai funkciókat is kapott, például "biztosítani kellett a párt vezető szerepének érvényesülését". Döntéseit, javaslatait szintén a VKM illetékes főosztályának - beiskolázások esetében Középiskolai Főosztály - küldte meg.

A párt vezető szerepének érvényesítése két szempontot jelentett. Egyfelől a tervszámok pontos betartatását, másfelől az iskolák - ahogy abban az időben fogalmaztak - szociális összetételének javítását. Ugy gondoljuk, nem tévedünk, ha azt mondjuk, ez a feladat a társadalom mobilitási folyamatának közigazgatási eszközökkel történő irányítását jelentette.

A MIB alárendeltségében működött a Járási Iskolabizottság, és a helyi iskolabizottság. E szintet illette meg a kezdeményezés, a javaslattétel joga. A tanulók mozgását így egy többszintű - közigazgatási-politikai-hierarchia /szervezett hatásköri jogok alapján/ irányította. Az oktatási rendszeren belüli döntések végkicsengésükben a társadalmi mobilitást, a társadalom strukturális rendszerének alakulását határozták meg. Teljesen nyilvánvaló, hogy ez a mechanizmus a maga sajátos működésével a társadalmi feszültségek növekedése felé hatott.

A beiskolázás adminisztratív működése megterhelte a középiskolákat. Szaktanárok jelentéseikben - amelyek az elsőéves középiskolások tudását írták le - arról számolnak be, hogy a frissen beiskolázott tanulók zöme nem tanult meg rendesen írni-olvasni, számolni. Ezek a tanulók - a szaktanárok véleménye szerint - olyan általános iskolából kerültek ki, amelyek a falvakban vagy a külterületi városrészekben találhatóak meg. Közgazdasági techni-

kumban nem tudtak összeadni, gimnáziumban helyesen írni. Nyilvánvaló feszültség keletkezett tehát az iskolai követelmények és a tanulók tudásszintje között. Meg kell jegyeznünk, hogy ennek okát nem pusztán az adminisztratív beiskolázásban látjuk. Inkább annak a hibás iskolapolitikának tulajdonítjuk, amely az iskolák demokratizálódásának - kétségkívül helyes - jelszava mellett elfelejtkezett az iskolai hálózat színvonalának emeléséről, amely az egész beiskolázás kérdését leegyszerűsítette a munkaerőszolgáltatás mennyiségi követelményének teljesítése szintjére. A feszültséget fel kellett oldani, és az ötvenes évek ebben is, "kissé sajátos" megoldást mutattak fel.

Az iskolák színvonalát kerekítették lefelé. Az ellenséges tevékenység megnyilvánulását látták a fizikai dolgozók gyerekeinek megbuktatásában, harcot hirdettek túlzott követelmények ellen. /E témáról Andor Mihály szépen beszámol Mozgó Világ című cikkében./

Általánosságban megállapíthatjuk, az oktatás stratégiai innovációját elmulasztották, alárendelték a munkaerőpiac taktikai változásainak. Ezt a taktikai célt adminisztratív módszerekkel kívánták megvalósítani.

A VKM a beiskolázások lezárulása után is folytatta "tanulóátirányító" tevékenységét. A Főosztály levelezésének nagy részét teszik ki azok a levelek, amelyek az átirányításról, átcsoportosításról, tudósítanak. Ebben a szerepkörben módosított terveket, előirányzatokat, előzetes szigorú utasításokat. Megpróbáltuk elemezni milyen elvek alapján történik mindez, milyen szabályszerűség alapján valósul meg. Nem jöttünk rá. Ugy tapasztaltuk a minisztérium az adott helyzetnek megfelelően cselekszik, a rövid távú - inkább pillanatnyi - elvárásoknak rendeli alá tevékenységét. Egyetlen egy szempont rajzolódott ki - az sem pontosan - az oktatási hálózat fejlettségéhez való alkalmazkodási törekvés. Ennek eredményeképpen az elmaradott megyék /Zala/ helyzete nem javult, illetve ahova iskola került /például Hatvan/ ott is csak relatív javulásra került sor, mivel ott a tárgyi feltételek hiányoztak /pad, szék, osztályterem/.

A végzős nyolcadik osztályosok főként az általános gimnáziumok felé igyekeztek. /Ezt már bemutattuk./ Ennek a VKM mindenáron véget akart vetni, mindhiába. Egy feljegyzés szerint az a rémhír

járja, hogy hiába a nagy propaganda a /tanulókat/ úgysem tudják felvenni, a középiskolába a jelentkezőket. Azt suttogja az ellenséges propaganda, hogy úgy járnak mint tavaly, meg ha fel is vennék őket, "nem tudnának részükre kollégiumi elhelyezést adni" /1240-B-1-44/.

A VKM nagyfokú központi szerepköre a technikumok átadásával megszűnt. Nem szűnt meg a beiskolázások adminisztratív irányítása, sőt - ha lehet ezt mondani - fokozódott a döntési zürzavar. A beiskolázásokat továbbra is a tanácsok végezték a MIB is megmaradt, de tagjainak köre a szakminisztériumok képviselőjével bővült. A kollégiumok megmaradtak a VKM kezelésében, irányításuk rendszere sem módosult. A rendelet előírja a VKM és a szaktárcák kötelező együttműködését, de szinte áttekinthetlenné bővíti például a tervezés alapjául szolgáló adatszolgáltatók körét. Részt vesz ebben a Statisztikai Hivataltól kezdve az OT képviselője is.

Mint ahogy lenni szokott, a központi beavatkozások eredményeképpen a beiskolázási tervet nem teljesítik. A helyzet olyan súlyos volt, hogy az Állami Ellenőrző Központ egyes iskolák esetében meg is vizsgálta a beiskolázási munkát. Az ÁEK jelentésére a VKM úgy nyilatkozott, hogy a hiba a rossz propaganda munkában és a tanácsok "mechanikus tevékenységében" van.

Találhatunk olyan tanfelügyelői jelentéseket, amelyek a kapkodásnak, a feszített ütemű átprogramozásnak tulajdonítják a terv nem teljesítését. Azt is aláhúzzák a jelentések, hogy az iskolák még szeptemberben sem ismerték hány tanulót kell beiskolázniuk. Kiugrik ebből az 1950-es év, ahol azt sem tudták, egy hónap múlva technikumok lesznek. Az, hogy tanítási tervvel még decemberben sem rendelkeztek, szinte annyira mindennapos jelenség, hogy külön meg sem kell említenünk.

A VKM ezek szerint nem vett - nem vehetett - tudomást a feszültségek valódi jellegéről, az okokat a szubjektív hibák körében jelölte meg.

A tanulók a maguk útját járták, nőtt a lemorzsolódások száma, illetve csökkent a továbbtanulásra jelentkezők száma. A lemorzsolódás a felvett létszám 10%-át érintette, és magas volt az anyagi okokból eltávozott tanulók száma is. E tényt több iskolai jelentés

megerősíti. Sokszor fordult elő, hogy a tanulók be sem iratkoztak a kijelölt iskolába.

Az iskolák szűk kapacitásáról többször tettünk említést. Most, anélkül hogy még egyszer felsorolnánk megnyilvánulási területeit, ennek a következményével foglalkozunk. A kapacitáshiány abban csapódott le, hogy a szűk körű lehetőségekből adódó feszültségek általánossá válva beépültek az oktatás hétköznapijaiba. Ezeket a konfliktusokat a konfliktuskezelés esélye nélkül egy kemény fegyelemre épülő iskolaélet folythatta csak el. Ezekről azonban nem feladatunk beszélni, csupán megemlíthetjük, mivel a konfliktusok egyik forrása az adott beiskolázási rendszerben jelölhető meg.

V. ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatunk végére néhány - eddigi megjegyzéseinket kibővítő - megállapítást szántunk.

Szeretnénk még egyszer nyomatékosan felhívni a figyelmet arra, hogy a szakoktatási intézmények kiépülésének első éveiben milyen nagy és súlyos társadalmi konfliktusok kondicionáltak a szakoktatás teljesítőképességét. A konfliktusok egyik forrása az irányító apparátus szervezeti, hatásköri sajátossága, a másik az oktatási intézmények területi tagozódása. Felhívjuk továbbá a figyelmet a fejlesztések, elképzelések hosszú távú prognosztizálásának hiányára.

Tudjuk, dolgozatunk és megállapításaink szűkösek, de úgy gondoljuk, a leírtakat érdemes alaposabban átgondolni.

TÁBLÁZATOK

I.sz. táblázat

A középiskolai osztályok száma, felvehető tanulók megyei adatai, 1949

Megye	Iskolatípus							egyéb
	ált.gimn.	ipari gimn.	mezőgazd.techn.	közgazd.g.	ped.gimn.			
Baranya	osztályok sz. 16 létszám össz. 635	11 430	3 120	4 180	3 135	3 40	1 40	
Bács- Kiskun	osztályok sz. 14 létszám 355	-	7 280	4 420	9 375	1 40	1 40	
Békés	osztályok sz. 13 létszám 755	3 120	5 120	2 100	2 90	3 70	3 70	
BAZ	osztályok sz. 21 létszám 840	9 360	2 80	7 335	4 170	2 70	2 70	
Csongrád	osztályok sz. 18 létszám 715	9 360	2 80	7 325	6 240	-	-	
Fejér	osztályok sz. 7 létszám 275	6 240	1 45	3 100	1 45	-	-	
Győr- Sopron	osztályok sz. 18 létszám 715	8 315	6 240	6 300	6 260	1 30	1 30	
Hajdu- Bihar	osztályok sz. 14 létszám 555	9 345	4 160	5 270	4 170	-	-	
Heves	osztályok sz. 8 létszám össz. 315	-	2 80	4 190	3 125	3 60	3 60	
Komárom	osztályok sz. 13 létszám össz. 515	4 160	1 40	3 150	2 90	2 90	2 90	

I.sz. táblázat folytatása

Megye	Iskolatípus						
	ált.gimn.	ipari gimn.	mezőgazd.techn.	közgazd.g.	ped.gimn.	egyéb	
Nógrád	osztályok sz. 2 létszám össz.100	-	-	2	-	-	-
Pest	osztályok sz. 12 létszám össz.475	-	3	1	1	1	30
Somogy	osztályok sz. 7 létszám össz.275	-	1	2	2	-	-
Szabolcs- Szatmár	osztályok sz. 15 létszám össz.595	-	1	4	5	3	85
Szolnok	osztályok sz. 18 létszám össz.710	3	2	2	2	1	35
Tolna	osztályok sz. 9 létszám össz.355	-	2	4	2	-	-
Veszprém	osztályok sz. 10 létszám össz.395	2	4	4	4	-	-
Vas	osztályok sz. 12 létszám össz.450	3	2	4	3	1	40
Zala	osztályok sz. 8 létszám össz.315	3	1	3	2	3	90

II.sz. táblázat

Tanítói, tanítónői, óvónői szakgimnázium
működési helye

Csak tanítói szakgimnázium	-	Somogy megyében
Csak tanítónői szakgimnázium	-	Szolnok, Békés, BAZ, Fejér, Pest, Tolna
Tanítónői, tanítónői "-"	-	Komárom, Csongrád, Hajdu- Bihar, Heves, Veszprém, Vas
Óvónői szakgimnázium	-	Békés
Három együtt	-	Baranya, Bács-Kiskun, Győr-Sopron, Szabolcs- Szatmár, BAZ

III.sz. táblázat

Irodai szakiskolák működése

Irodai szakiskola	-	Békés, BAZ, Győr-Sopron, Heves, Pest, Szabolcs-Szat- már, Solnok, Vas
Testnevelési gimnázium	-	Barany, Bács-Kiskun, Komá- rom, Zala

IV. táblázat

A szakiskolák területi elhelyezkedése, és
tanulóinak létszáma /1949/

Tagozat	Megye/fő	Összlét- szám	Ipari gimn. össz- létszámhoz vi- szonyított %
Gépipari	Baranya /160/ BAZ /120/ Csongrád /160/ Fejér /120/ Győr-Sopron /120/ Hajdu /160/ Szolnok /120/ Vas /120/ Zala /120/	1200	39%
Bányaipari	Barany /80/ Komárom /180/	260	9%
Villamosipari	Baranya /120/ BAZ /120/	240	8%
Építőipari	Baranya/70/ Békés /120/ Csongrád /120/ Fejér /120/ Győr-Sopron /75/ Hajdu /106/	611	20%
Kohóipari	BAZ	120	4%
Vegyipari	Csongrád /80/ Hajdu /80/ Veszprém /70/	230	8%
Textilipari	Győr-Sopron	126	4%
	Összesen:	3021	100%

V. táblázat

Az Országos Tervhivatal által tervezett létszám-
növekedés 1950-ben

1. osztályos tanulók létszámadatai					
Technikumi típus	1950 tényleges	1951/52	1952/53	1953/54	1954/55
Kohóipari techn.	132	192	192	210	280
Általános gép.	2983	2900	2900	3080	3200
Mezőgazd. és malg.	86	80	80	90	90
Villamosipari	640	830	890	890	1000

VI. táblázat

Az Országos Tervhivatal által tervezett létszám-
növekedés

Tagozat	1950 tényleges	1952/53	1954/55	1954/55
Bányaipari	217	320	340	350
Vegyipari	739	800	860	900

VII. táblázat

Az Országos Tervhivatal által tervezett létszám-
növekedés

Tagozat	1950 tényleges	51/52	52/53	53/54	54/55
Textilipar. techn.	399	480	480	510	540
Tejipari techn.	39	80	80	90	90
Építőipari techn.	890	1390	1360	1460	1530
Közlekedésép. techn.	369	640	640	690	710
Élelmiszerip. techn.	247	288	288	300	300

VIII. táblázat

Növekedés az első öt éves terv végére
/tervezet/

Technikumi típus	1950 tényleges	1955	
Kohóipari	132	280	fő elsőéves
Általános gépészeti	2900	3200	
Mezőgazd. és malomgp.	86	90	
Villamosipari	640	1000	
Bányaipari	217	350	
Vegyipari	738	900	
Textilipari	399	540	
Faipari	39	90	
Építőipari	890	1530	
Közlekedésépítőip.	368	710	
Élelmiszeripari	247	330	
Épületgépészeti	125	150	
Összesen:	6811	9170	

IX. táblázat

Tényleges és tervezett növekedés 1952-ben
1950 bázisán

Tagozat	1950 tényleges	1952 tervezett	1952 tényleges
Kohóipari	132	192	194
Általános gép.	2983	2990	2828
Villamosipari	640	830	972
Bányaipari	217	320	509
Vegyipari	738	800	666
Textilipari	399	480	659
Építőipari	890	1390	1269
Közlekedésép.	368	640	622
Élelmiszerip.	247	288	341
Összesen:	6561	7840	8059

X. táblázat

Továbbtanulók területi eloszlása

	Toina megye	Csongrád megye	Somogy megye
Összes VIII.oszt.	1975	2679	2324
Továbbtanul	1130	1677	1273
ebből lány	477	796	535
fiú	653	881	738
Nem tanul tovább	845	1002	1051
A megyében marad össz.	642	1162	465
ebből fiú	365	536	241
lány	277	526	224
Nem a területen tanul tovább			
összesen	488	615	808
ebből fiú	288	345	497
lány	200	270	311

XI. táblázat

A továbbtanulók hány %-a szorul kollégiumra?

	Toina megye	Csongrád megye	Somogy megye
Fiú	25%	21%	39%
Lány	18%	16%	24%
Összesen	43%	37%	63%
Lakóterületen kívül tanult tovább			
Fiú	44%	39%	58%
Lány	41%	33%	68%

Megye	Társadalmi csoportfő %											Össz.: 100%											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11												
Somogy	177/14	79/6	72/6	26/2	31/3	414/33	94/8	129/10	13/1	155/12	83/6	1273=100%											
Tolna	245	15	105	6	125	7	45	3	100	6	449	27	73	5	232	14	32	2	274	16	97	6	1677=100%
Zala	518	30									442	48			189	20							913=100%
Békés	234	20	76	6	67	6	3	0,2	76	6	442	38	32	3	58	5	12	1	176	15	2	0,1	1177=100%
BAZ	836	45	27	1	153	8	20	1	18	1	406	22	39	2	168	9	9,0,4	173	9	-	-	1849=100%	

XIII. táblázat

Alkalmazott társadalmi csoportjai

1	Üzemi munkás
2	Kisipari munkás
3	Közlekedés és postaügyi dolgozó
4	Szolgáltatásipari dolgozó
5	Termelőszövetkezeti csoporttag
6	Dolgozó paraszt 0-10 kath.
7	Dolgozó paraszt 10-25 kath.
8	Értelmiségi és alkalmazott
9	Szabad pályán működő értelmiségi
10	Dolgozó kisember
11	Egyéb

XIII. táblázat

Borsod-Abauj-Zemplén megye szakiskoláinak társadalmi összetétele

	ált.gimn.	ipari gimn.	pedagóg.	közgazd.	irodai	Össz.
Fizikai munkás	402	370	51	15	42	1016
Szolgált. alkalm.	102	19	22	36	17	193
Értelmiségi	116	17	14	28	3	177
Parasztság	180	117	70	83	19	463

Fizikai munkás: 1+2+3 Szolg: 4+10+11 Ért.: 8+9 Paraszt: 5+6+7

XIV. táblázat

Somogy megye technikumainak társadalmi megoszlása

társadalmi csoport	ált.gimn.	ipari	pedag.	közgazd.	mezőgazd.	iro.	össz.
Fizikai munkás /ip./	72	88	54	49	41	11	315
Szolg.	71	48	47	47	29	8	250
Értelm.	80	16	17	19	7	1	140
Parasztság	127	81	105	58	151	7	519
Összesen	350	233	223	173	228	36	1221

XV. táblázat

Tolna megye szakiskoláinak társadalmi megoszlása

	ált.gimn.	ipari	pedag.	közgazd.	mezőgazd.	összesen
Fizikai munk./ipar	129	64	42	72	24	- 331
Szolg.+E	40	3	8	26	30	- 107
Értelmiség	37	3	4	13	4	- 61
Parasztság	160	32	36	74	79	- 381
Összesen	366	102	90	185	137	- 880

XVI. táblázat

Békés megye társadalmi csoportjai a szakiskolában

	ált.gimn.	ipari	pedag.	közgazd.	mezőgazd.	irodai	össz.
Fizikai munkás /ipar/	188	77	18	27	42	17	369
Szolg.+E	92	23	5	25	3	17	165
Értelmiségi	56	7	-	5	1	2	69
Paraszt	273	54	51	33	89	17	517
Összesen	609	159	74	90	136	53	1120

XVII. táblázat

Csongrád megye szakiskoláinak társadalmi megoszlása

	ált.gimn.	ipari	pedag.	közgazd.	mezőgazd.	irodai	össz.
ipari fiz.m.	72	165	115	68	30	6	451
Szolg.+E	104	148	56	51	35	6	400
Értelmiség	140	67	27	19	6	3	262
Paraszt	134	148	124	55	64	10	535
Összesen	450	528	317	193	135	25	1648

XVIII. táblázat

Továbbtanulás %-os megoszlása megyénként, és
társadalmi csoportonként

megye	társ.csop.	tovább t. fő	%	nem tanult t. fő	%	Összes VIII.o. 100%
Békés	ipari fizikai	377	62	240	38	617
	szolg.+E	180	31	394	69	574
	értelmiség	70	42	95	59	165
	parasztság	550	32	1154	68	1704
Csongrád	ipari fizikai	475	78	136	22	610
	szolg.+E	414	72	161	28	575
	értelmiség	264	94	16	6	280
	parasztság	622	47	700	53	1322
Tolna	ipari fizikai	355	70	145	30	480
	szolg.+E	109	33	220	67	329
	értelmiség	61	52	57	48	118
	parasztság	382	37	656	63	1038
Somogy	ipari fizikai	328	82	74	18	402
	szolg.+E	264	64	146	36	410
	értelmiség	142	99	2	1	144
	parasztság	539	40	816	60	1355
BAZ	ipari fizikai	1016	91	101	9	1177
	szolg.+E	193	75	54	25	257
	értelmiség	177	81	42	19	219
	parasztság	463	78	128	22	591

XIX. táblázat

Iskolatípusok társadalmi rétegződése fő/%

	ipari fiz.		szolg.+E		értelm.		parasztság		Össz.=100°
Bányaipari gim.	88	59	7	5	15	10	39	26	150
Építőipari gimn.	50	62	4	5	15	17	13	16	81
Vas-, fémip.	469	66	105	15	49	7	87	12	710
Textilipari	233	73	33	10	39	12	25	8	320
Vegyipari gimn.	142	67	15	7	24	11	30	14	211

XX. táblázat

Az egyes szakgimnáziumok társadalmi rétegződése

Iskola neve	Ipari, fizikai dolgozó egyéb kisipari			Szolg.+Egyéb			Parasztság birtokos birtok- talan			Ért. Össz.
	összesen	nagyüzem üzemi	6	6	6	8	8	19	7	
Miskolci bányaipari	50	10	33	6	6	11	8	19	7	82
Pécsi bányaip.	39	2	33	4	1	20	-	20	8	68
Pécsi ép.ip.	19	8	1	10	-	6	+	-6	9	34
Győri ép.ip.	31	5	6	20	4	8	-	8	4	47
Budapesti Vas- fémip.VIII.kef.142		-	137	5	5	11	-	11	16	170
Budapesti Vas- fém külter.	89	14	46	29	45	10	7	17	4	155
Pécsi Vas-fém- ipari	86	4	70	12	4	37	-	37	14	141
Miskolci Vas- fémipari	76	1	67	8	36	11	6	17	10	139
Textilip.Bp.	75	3	67	5	24	7	2	9	19	126
Textilip.Bp.	62	-	53	9	7	3	1	4	9	82
Vegyipari Bp.	100	-	89	11	14	2	4	6	15	135
Szegedi Vegyip.	42	8	24	10	1	24	-	24	9	76
Textilip.Győr	96	-	75	21	2	12	-	12	12	122
Vas-Gépip.Győr	76	61	12	3	5	22	17	39	5	125

TARTALOM

ELŐSZÓ	3
I. A KÖZÉPFOKU SZAKISKOLÁK TERÜLETI SZÓRÓDÁSA 1950	4
1. A szakgimnáziumok területi elhelyezkedése	4
2. A technikumok területi megoszlása 1951-52	9
II. A BEISKOLÁZANDÓ TANULÓLÉTSZÁM NÖVEKEDÉSI ÜTEMÉNEK JELLEMZŐI	12
III. A TECHNIKUMI TANULÓK TÁRSADALOMSZERKEZETI JELLEMZŐI ÉS A KÜLÖNBÖZŐ TECHNIKUMOK RÉTEGZŐDÉSE	14
1. A szakgimnáziumok tanulóinak területi-társadalmi megoszlása	14
2. A szakgimnáziumok-technikumok tanulóinak társada- lomszerkezeti jellemzője 1950-52	18
3. Az egyes technikumok társadalmi összetétele	24
IV. A BEISKOLÁZÁST KISÉRŐ TÁRSADALMI-IGAZGATÁSI FOLYA- MATAK 1949-1952	25
V. ÖSSZEFOGLALÁS	30
TÁBLÁZATOK	31